

ALEMANAK ETA GU

Ots aundia atera dute berriki Marie L. Kaschnitz eta Wolfedietrich Schurrer aleman idazleen bi liburu berriak. Zer dala-ta?

Idazle orain iritzi, bi Alemania daude gar. Berez eta orain art mamirik eta sentidurik etzezekan mugia, egiazko bihurtzen ari da. Kaschnitz'en uestez, bi Alemania oriek "ez diote alkarri ezer esateko-rik". Eta Schurrer'en itsez, ura (emakume bat) guztiz atzerrian bezela zegoen" bestaldera pasatzean.

Bi Alemaniaren artena, beraz, eta agiri-agirian, leize sakon bat sortzen ari da; eta, jarraitu ezkerre, Alemaniaren batasuna bera arriskutan jarriko omen litzaie.

Eta guk, eusko abertzaleok, au erantzuten: "zer pentsa dezakegu, beraz, Añemendi-ko mugaz? Frantximetak, belarrimotzak, maketoak, koreanoak, eskutotarrak... erdalduak eta euskaldunak ziran lekuetan... Frantsesak eta españolak, zergatik ez dituko berai dagokien izenak? Egia garratzak izkutatzeatik ere, or diraute egiañak. Eta or diraute ere bi Euskalerrriak, bi erdaleri bihurtzen ari."

Oraín dala egun batzuk Altzurükü'ko xiberotar bat ezagutu dut. Bereala aurkitu nuen berarekin mintzatzeko aukera. Eta, nola ez, Euskalerriaz eta Euskadi'z. Tristerik esan zidan arandiko euskaldunak gure "gubernamendu" bat esen genuela; eta, jarraitu izan ba lu, gaur euskaldun guztiok bat izango gina. Xiberatur jator au abertzalea zan, oarkabeen bederen, eta biotzez. Baña, geroxeag, Erronkari, Saraitzu eta Irati'ko aranez itzegenen asi mintzatione; eta oraidik ere arago agurreak euserkaz itzegenen dutela-ta, arriturik galdetu zidan: "Euskaldunak ni dira, ba, ortaz?" Eta, irakurle maite erre: ba aldakigu zenbat kilometro diran arte ortan? ¿Ogei? ¿Berrogei? Alere, ezta euskaldun diranik jakin ere. Orra or muga mardarikatu orrek ekarri diguna.

Baña, nola arrituko? Alemania'ren batasuna arriskutan badin ba dago, zer gurea? Aldera ditzagun gure egoerak. Aientzako 16 urte dana, guretzat 500; aintzako Pankow eta Bonn dana, alemanak dana-dala, gure itzak Paris eta Madrid; aiek 20 milloi eta 500 milloi ba dira, gu 200.000 eta 1.500.000; alemaneztat izkuntza-berezikuntzarik es ba dago, guretzat española eta prantsesa nagusi; an danok, gorri ala zuri, alemaneztat ba daukate beren burua, guk, askok, españolizat eta prantsesizat. Eta abar, eta abar, eta mila aldez abar.

Zer izan merezi dute, beraz, Euskalerrriaren zatitze eta "bi-keri" mardarikatu au nola edo ala desegin ni ez duten "baskonganak"? Alemania, bi puzkatan, gaizki ba dabil, zer etorkizun izan lezake Euskalerrriak, Añemendian muga, eta España'ko eta Frantzia'ko jopu?

Jaungoikoari esker guztiz itsutu ez geranok badakigu: GURE ABERRIAREN ERIOITZA.

Orrengeatik, gure Aberria il ez dedin. Euskalerrriaren BATASUNA beargulakoa, EUZKADI sortu nai dugu. Eta Euzkadi ori sortzera ez daramaten alegiañak eta eginkizunak oro, kaltzegarritzat dauzagu.

Euskalerrri-tik EUZKADI - RA. Orra bidea.

TXILLARDEGI

ZARRAK BERRI

Lagun baten alata Bilbaon' zegoen mediku batenean neska. Medikua abertzeala da... edo izeneko beñepein. Txanpenez ondo dabil, abesrasterik dago, e'nd "satisfazioa" dijoaiko nunaitik.

Eusko-abertzele baten etxea, erretxasuna, kristinau-sendia zuek esango dezutena —eta nik ere alaxe esate nun— zer geiago bera reskame batek euskalduna berpuzpik izateko?

Besterik zan ba. Gure lagunaren alabak pikotara tota' ditu medikua, bere abesrastasunak, eta bere kristinotasuna. Eta ondo egin du. Ftxean bi esne klase zituzten: ba-ta urarekin naasia neskaemarentzat, besta urik gabekoa "jaumentzat"; komedoroerako aragi e'erra, sukaldarako ondakiñak; komedorean ugrietasuna, sukaldere urritasuna... Sukaldetik joaten zan guzka komedorera, bagoz gauzak sukalden ziran bitarte giltzpean.

Ori bai, etxe artan neskaemarentzat etzan janaririk ugari ibiltzen, baña janari ordez bai konsejua galanki. Apañi jaun agurgarriak maiz jotzen dira urcañia ondo berdintzera; eta ondo berdindu ondoren entzutekoak izan aien ez-pinatetik neskaemengana erortzen diran konsejuak. Eta nausita etxeko-andrea lerdia daretola.

Konseju-onak merke baitira! Neskaemak Orrilla bitarte "jore-tara" lidaltzea ere ezta askorik Kostatzen, Batez ere aurre'rik egin bearreko guziak egin badituzte.

Que' lagunaren alaba bere ene-tatik kanpora omen dago. Joan zatziakitole abertzaleen uxoatua, naz berriketatu!

Oraín alemandar protestante baten etxean dago neska eta zerua omen da ura. Errezo gutxi, edo baferez, baño jana ugari; konseju on gutxi, baño konseju onak bezin onuragarri diran egite onak.

Eta gero berri... bai aldakizute? Abertzele dalako mediku ori biarko egunean Euskadi'n zerbait izango omen da: agian minixtor, agian buru-batzarrekoa...

Garbiketa ederrik egin bear degu! Zer ari gera au ta ura ta bestea "coreano" edo maketo gizarjoak dirala-ta?

Okerragoak dira arunt amaika-txo aundi... Bai ete da munduan gure erriko aundiak baño ziko-tzagarrik?

Mediku orren antzeko amaika eusko-abertzele badezute zatzerretan. Eta asko ta asko zorri-pixtuak, lapurretak bizian azken urteetan dirututako buntzo berriak...

L.

Nicolás de Ormaetxea, ORIXE

El milagro de la perduración del euskera se debe entre otras causas a los grandes enamorados que ha tenido siempre. Ahora acaba de fallecer uno de ellos: Nicolás de Ormaetxea, que escribía con el nombre de "Orixe".

Hace casi cuarenta años tuve el primer conocimiento suyo: en la estación del ferrocarril de Eibar vi un individuo que desde la ventanilla del tren hablaba a un sacerdote que estaba en el andén, de Homero, Ovidio, Virgilio, de hexámetros y senarios, todo ello en un euskera suelto y rico. Yo no le conocía entonces y luego me dijeron quien podía ser la persona que a mí me había parecido tan extraña.

"Orixe" nació en Orea (Guipuzcoa) el año 1888. Destacó ya en el estudio de las primeras letras en la escuela de su pueblo. Fue luego a un noviciado de jesuitas, pero pasados algunos años abandonó los estudios eclesiásticos por falta de vocación. No fueron años perdidos pues salió de allí con un buen bagaje de cultura humanista, que habría de caracterizar toda su obra literaria euskérica posterior; dominaba el griego y el latín, y era gran conoedor de los clásicos de ambas lenguas; sabía mucho hebreo y conocía también varias lenguas vivas y sus literaturas. Pero sobre todo ello estaba su gran amor y conocimiento del euskera, que fue la razón de su vida.

Sentía hondamente el patriotismo vasco y aunque nunca se dedicara a la política, fue encarcelado por Franco. Puesto en libertad huyó del territorio franquista y pasó a Laburdi; fijó su residencia en St. Jean de Luz y vivió luego en Bidarray, Belok, Betharran y las Landas. Hace una decena de años marchó a América, llamado por Zateigui que publicaba en Guatemala la revista "Euzko Gogoa"; en su viaje pasó por Buenos Aires, donde le vi la última vez, y dio unas conferencias sobre el verbo vasco; de allí siguió al Ecuador, donde hizo una estadía de unas semanas para visitar a su hermana monja; fruto de sus charlas con la hermana es el libro de mística en euskera. Pasados unos años en el continente americano regresó a su patria donde ha vivido los últimos años ya muy enfermo. Hace un año fue recibido en la Academia de la Lengua Vasca, como miembro de honor, en un acto solemne celebrado en Leiza (Navarra), al que acudió una muchedumbre de gente de todas las ideologías. Ha fallecido en Añorga (Donostia). Era soltero.

Tenía un temperamento fuerte y algunos amigos le llamaban "Baserde", jabali, por su carácter hirsuto y acometedor. A veces llegaba a enfados por motivos que luego resultaban cómicos. En cierta ocasión estuvo reñido largo tiempo con un amigo ta bien euskaltzale notable, por una discusión sobre interpretación de la obra del filósofo Bergson "Evolution Creatrice". Era un hombre representativo de nuestra raza en sus virtudes y en sus defectos.

Su obra literaria original no es muy extensa pero sí valiosa. Escribió "Santa Cruz apaisa", que es un breve opusculo sobre la vida del famoso guerrillero carlista; "Kito'n arrebarekin", de mística, como hemos dicho antes, fruto de las conversaciones con su hermana monja en Quito; "Barnemuñetan", en los

tuétanos del alma, pequeño libro de poesías, de mucho valor. La obra máxima suya es EUSKALDUNAK" poema de doce mil versos distribuido en quince cantos, en los que se describe y se canta la vida del pueblo vasco en sus diversos aspectos. El pensamiento inicial fue dotar al euskera de un poema al estilo del Kalehala, obra del romanticismo finlandés; pero la falta de épica en nuestro país y la educación clásica del autor hicieron que el trabajo tuviese otro carácter. Pero no por eso disminuye el valor de "EUSKALDUNAK". Comienza con esta invocación que traducimos al castellano:

Zatokiñda Goi-arnas...
Venne sopol de lo alto
a ayudarme en la empresa
de plasmar en epopeya
el hábito de un pueblo.
La posteridad proclame
si "ese pueblo se fue"
o si hemos de darle atento
a que perdure en su ser.

El poema es una obra maestra y perdurará todo lo que dure el euskera, que es eterno, a pesar de lo que digan cornejas agoreras de los últimos tiempos.

Orixe se distinguió asimismo como traductor, con muchos aciertos en sus versiones. Tradujo el "Mireya" de Mistral, Ebanjelioak, Urte guziko Meza-Besberak, Tormes'eko itsu mutilla, El lazarrillo del Tormes, San Agustín'en aitorkizunak, Confesiones de San Agustín. Colaboró con artículos auserkios en todas las revistas vascas del último medio siglo. Parece que ha dejado ultimados y preparados como para poder publicar, dos obras: Salmutegia y Bergsonen Filosofia. También ha dejado manuscritos algunos trabajos menores sobre mística. Como puede verse por los títulos de varias de las obras traducidas, tenía gran preocupación religiosa. Admiraba al místico San Juan de la Cruz.

Sin perjuicio de lo que retuviese su gran memoria, anotaba en sus cuadernos de apuntes giros, frases y modismos que oía al pueblo o leía en los libros venerables del euskera. De ahí que su lenguaje resulte tan jatorra o castizo, lleno de reminiscencias populares y de los clásicos euskéricos. Se ha solido señalar en el estilo de Orixe cierta sequedad, consecuencia de una excesiva inclinación al párrafo corto. Pero esta observación aplicable también a otros escritores euskéricos, opino que es más bien achaque del estado actual del euskera, que a causa de su cultivo limitado es por ahora más propicio a la sequedad racionalista que a las exuberancias del sentimiento.

Orixe viene a situarse en la línea histórica de los grandes euskaltzales que en el siglo XVI vemos iniciarse con Bernardo de Etxepare y sigue luego con Leizarraga, Oihenart, Axular, Larramendi, Mendiburu, Etxebarria, Moguel y otros posteriores. Es una línea más importante en la historia vasca que la otra de los literatos vascos en erdera, fruto de la declinación de nuestro pueblo en los últimos tiempos.

I. G.

Errotazuri'ko Urretxindorra

(Azentzo)

Pello Mari pozez bete zan; bañan egun batean, lere ama onak ceitu ta jakin erazi zion: txoritxo arentzat, alj'ean gora ta bee a noranai azke iñiltzen eta bere umeekin baso erdian ezkutuan bizitzen oitua, txit ituna izan bear zula be teren men-tean izi bearra; udako gau elepeltzo ix itasunean, Sortallear'i es-t'errak emanaz ereres'i jo'a, erakutsi zion bere lengo zoriona; orain, espetxeratu, esan zion zenbate: a-fiokoa izango zan bere zorigaitza. Gañera aint'este gauza esan zizion, azkenean, mutiltxoa, biurri xamar-re izanarren, biotz onekoa, bere ceseotara joanda amari esan zion: "A'ta, egaztioxaren jage gitega gazki egifia dala ulertzen e'te eta, alde egiteak afoze aundia eráñten ba dit ere, beraz azkatasuna enan nai dot, jarein emin nai e'te. Eta besana egifiaz, agian nen tsesoetatik al-áendu, kaiola artu, ta, garrantzi auñ'jko zerbait egitera dijonan bat bezela, korrika irten zan; errota izatan caçon gastaiondo aundira iritzi, kaiolari alca irki, lurrean utzi, ta urrutixea-go joan zan kaloi-lalki irtena egan txoritxoaren zoriona ikuske. Uste bezela urre-tzindorra txuriluka irten zan, ar-taz ar'i bateran gonañen jarrita, baten espalidiko kabi kancá'rei begi-ratu zien, eta... zer egin zula vste dezute?"

ago tezela abestu, entzun zitzaion irugarrenari.

—Esan deuzten ezer ez, Kattalin amonaxoak erantzun zien. Ez zun bere abestien orolenpik, ezta ere jalo zan gorl'iozko etxe ta lenengo egunetako azkatasun eder-arenik. Urretxindorra, aóar batetik beste-ra jauzi eginda, lurrera jexti, bere nagújari ikasi zizkion txurili sartu-zeko jota... lereala kaiolan bat-zu berri'z..."

Entzale gazteak, azkenengo itz auek entzun zituztenean, beren nai-gabea'i euli einik, arpegiak zi-zimurtu zituzter; eta Kattalin'ek, bekoñia bere esku zimurretara je-txita, ofazez, ixil xamar esan zion: —Noizbait zueren amaren ondok ite'ko zueren lurretik aldeniduko te zinuñeteke, edo geiena maite de-uzten bertako zerbait kenduko ba-lizuteke, ta gauza oriek guzik be-sana egifiaz, emagin nen tsesoetatik al-áendu, kaiola artu, ta, garrantzi auñ'jko zerbait egitera dijonan bat bezela, korrika irten zan; errota izatan caçon gastaiondo aundira iritzi, kaiolari alca irki, lurrean utzi, ta urrutixea-go joan zan kaloi-lalki irtena egan txoritxoaren zoriona ikuske. Uste bezela urre-tzindorra txuriluka irten zan, ar-taz ar'i bateran gonañen jarrita, baten espalidiko kabi kancá'rei begi-ratu zien, eta... zer egin zula vste dezute?"

—Esan jedana gertatu zanetik urte asko igaro dira; Kattalin gajoa, te'e mendi tarkeko illeri apal urru-tzindorra txuriluka irten zan, ar-taz ar'i bateran gonañen jarrita, baten espalidiko kabi kancá'rei begi-ratu zien, eta... zer egin zula vste dezute?"

ti batean, pakezko lotan dago; euzko mendietatik iges egin zun zorion-ko; zorigaitzaren ekaltzak, gure itxasorenak bezela idan aundi-koak, gure lurre eraman zuten, beren aztarna ikaragarriak alde gu-zietan irarrita utzita... Bañan Jainko'ak, beñie'e azutzen ez da-nak, gogoañen sakonean, sekúla ezin galdu izango dan sinismen tat eta itxaro;en bat utzi zizkigun.

Bañan ala ere, gure itxasertzeko arkaitz aundi askok, itxaso acarre aundien aurrean, ezin zenbatu afe urtetan, tinko, igitu gabe irauñ (utela ikustean, nabai gabeko ekin-tza geldi geldian erbestar sar-tzeak gure gauza jator asko lurre-ra tota ditu. Ta gizonen naiaren aldakortasuna ikustean, oituarik zenbat aldatzen duten iaera ta zentzuna oroitzean — gizonetan be-zela egureseko egaztioxetan —, gure gurasoen iaera begirapengar-ria, etxe oituarik, eta ar-o ta men-deratu edoniko, beren azkatasunez-ko sena, aztu al izain genituzkela burura ebortzen zaizkigunen, eta bildur onek artzen gaitunean, gure barrenak dardar egiten du, ta Kat-talin' amonaxoak bezela deadar egin al izan nai genduke:

—¡Euskal Eri! ¡Errotazuri'ko urretxindorrek bezela ez zazu egin!

Muxika'tar Kindin

¡"ORIXE" IILDA!

Donosti'n eman du bere azken-arnasa "Orixe" bikainak. "Orxe"... Euska'dun jenadearen arteko olerkari go-tuena, itz-lauz Gure erriko ezaugarri bat joan zaiguna; ezaugurri berezi-berez'a! Fuskal-barrutian gabiltzanok sentitu bear degu idaz-zerren utsunea edo prosaz mardulena!

"Euskaldunak" poema idatzit zigan; San Agustín eta Mistral euske-ratu zitun; "Tormes'ko Itxu-mutilla" euskeraz tajatu zigan apa'n eto erosu.

Ez du iñork noski "Orixe"k bezin gartsuki azaldu Euskal-Erriaren gogoa; ez dizkigu iñork noski berak bezela erakutsi gure izkera zarraren izkutu ederrak; eta nork kantatu du gure erria "Cr'xe" ren kement'iz sasioez?

Gizon bezela berri... ez dira dozenan amairu sartzen "Orize" n antzekoak. Zakar itxurako gizon uxoal Ori bai, bear zanean "bai" esango zigan, baño "ez" esateko ere etzan girab'etan ibilkiko.

Jainkoak gorde beza Bere alto gozoan gure olerkari goituenaren anima. Agur "Orixe"...

U.

LANGILLEOI

U.G.T., C.N.T. ta S.T.V. 'ko langilleak, "EUSKO LURRA" 'ko zuen eskuetan dago. Bertan, askatasun osoakin, erabili dezakete sindikato ta ekonomia arazoak eta erreal politikaz, eta askatasunen aldeko lanak, baita ere fazismo eta ilumpeko indarren kontra, ¡ALKARTU!